

*Вітченко А. О., доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри суспільних наук НУОУ (м. Київ)
Глазунов С. І., кандидат наук з фізичного виховання і спорту, доцент, доцент кафедри фізичного виховання, спеціальної фізичної підготовки і спорту НУОУ (м. Київ)*

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ВДОСКОНАЛЕННЯ МЕТОДИЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ВИКЛАДАЧІВ ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ ТА СПЕЦІАЛЬНОЇ ФІЗИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ

Стаття присвячена актуальній проблемі вдосконалення професійної компетентності викладачів вищих військових навчальних закладів. Автори розкривають сутність компетентнісного підходу до підготовки фахівців із вищою освітою, визначають теоретичні засади вдосконалення методичної компетентності викладачів фізичного виховання та спеціальної фізичної підготовки.

Ключові слова: компетентнісний підхід, професійна компетентність, методична компетентність викладачів вищих військових навчальних закладів.

Стаття посвячена актуальній проблемі совершенствования профессиональной компетентности преподавателей высших военных учебных заведений. Авторы раскрывают сущность компетентностного подхода к подготовке специалистов с высшим образованием, определяют теоретические основы совершенствования методической компетентности преподавателей физического воспитания и специальной физической подготовки.

Ключевые слова: компетентностный подход, профессиональная компетентность, методическая компетентность преподавателей высших военных учебных заведений.

Стратегічними напрямами розвитку освіти в Україні визнаються модернізація структури, змісту й організації освіти на засадах компетентнісного підходу, забезпечення її доступності та неперервності впродовж життя, підвищення якості на інноваційній основі [10, с.3-4]. Перехід на компетентнісну парадигму передбачає оновлення принципів, змісту і підходів до вищої освіти, розроблення гнучких освітніх моделей, спрямованих на досягнення конкретних результатів у різних напрямках і формах професійного навчання. Разом з тим сучасній теорії і практиці професійної військової освіти бракує системності у розв'язанні порушеної проблеми, відсутні спеціальні дослідження, присвячені проблемам упровадження компетентнісного підходу в систему підвищення кваліфікації викладачів фізичного виховання та спеціальної фізичної підготовки (ФВСФП), що зумовлює актуальність пропонованої розвідки.

Мета статті – розкрити сутність компетентнісного підходу до підготовки фахівців із вищою освітою, визначити теоретичні засади вдосконалення методичної компетентності викладачів ФВСФП.

Філософським підґрунтям компетентнісної освітньої парадигми виступають праці В. Андрущенко,

Б. Гершунського, В. Кременя, І. Зязюна та ін. Наукові засади впровадження компетентнісного підходу розкривають у своїх розвідках О. Дубасенюк, І. Зимня, Н. Кузьміна, В. Луговий, А. Маркова, Н. Ничкало, Дж. Равен, Д. Хаймс, Н. Хомський, А. Хуторський та ін.

Концептуального значення для нашого дослідження набувають твердження вітчизняних методологів освіти (В. Андрущенко, В. Кремень, В. Луговий та ін.) про необхідність переходу від знанневої до компетентнісної освітньої парадигми, розроблення моделі професійно-особистісної компетентності майбутнього фахівця і варіативних засобів гарантування якості його підготовки [1, с.17; 6, с.3; 8, с.14]. Окремої уваги заслуговує думка Б. Гершунського про те, що професійна компетентність зумовлена рівнем і якістю освіти, досвідом, індивідуальними здібностями людини, а також її мотивованим прагненням до неперервної самоосвіти та самовдосконалення, творчим і відповідальним ставленням до справи [3, с.65].

Становлення компетентнісного підходу починається у другій половині ХХ ст., коли провідні зарубіжні та вітчизняні дослідники обґрунтовують необхідність переорієнтації освіти з навчального змісту на результати

навчально-пізнавальної діяльності. Науковий інтерес до порушеної проблеми стрімко зростає під впливом тих інтеграційних процесів, які відбуваються в Європі кінця 90-х рр. і пов'язані із розбудовою Європейського простору вищої освіти.

У монографії «Професійна педагогічна освіта: компетентнісний підхід» за редакцією О.А. Дубасенюк під компетентнісним підходом розуміють «інтегральний прояв професіоналізму, в якому поєднуються елементи професійної і загальної культури (рівень освіченості, достатній для самоосвіти і самостійного вирішення пізнавальних проблем), досвіду..., що конкретизується у певній системі знань, умінь, готовності до професійної діяльності». Компетентнісний підхід, на думку вітчизняних дослідників, «орієнтується на професійну компетентність як якість особистості майбутнього фахівця, що характеризує рівень його інтеграції у середовище професійної діяльності, як і у різні соціальні середовища, входження у які виявляє необхідність виконувати різні соціальні ролі» [11, с.11].

Автори Національного освітнього глосарію розглядають компетентнісний підхід як «ключовий методологічний інструмент реалізації цілей Болонського процесу», «підхід до визначення результатів навчання, що базується на їх описі в термінах компетентностей» [9, с. 31]. Проблемним питанням, як зазначають авторитетні вчені (І. Зимня, Ю. Татур та ін.), залишається визначення якісного, чітко вимірюваного й порівнюваного освітнього результату, сформульованого в термінах компетентностей і вираженого у кредитах та кваліфікаціях.

Сучасна педагогічна наука ще не досягла згоди щодо тлумачення ключових термінів «компетенція» і «компетентність», класифікації компетентностей, вибору оптимальних шляхів переходу від кваліфікаційної до компетентної моделі підготовки фахівців. Саме цим зумовлені, на нашу думку, певні складнощі впровадження компетентнісного підходу в систему вищої військової освіти.

Переважає більшість дослідників зосереджується на проблемах запровадження компетентнісного підходу в освітніх системах Заходу (О.Овчарук, О.Пометун), класифікації компетентностей (Т.Ісаєва,

М.Шрац), формування різних видів компетентностей: науково-дослідницької (О.Ракітіна), діагностичної (А.Сенічкіна); інформаційної (С.Маркуліс), інформаційно-аналітичної (В.Ягупов), професійної (А.Вітченко, С.Агеєв, Т.Кочарян, В.Пасічник, В.Свистун, Н.Солянкін, В.Ягупов), прогностичної (А.Присяжна); розроблення комплексної моделі освітньої компетентності (О.Дахін), технологізації вищої гуманітарної освіти на засадах компетентнісного підходу (Н.Бордовська) тощо. Так, наприклад, Т.Кочарян вводить поняття «професійно-педагогічна компетентність», під яким розуміє максимально адекватну та пропорційну сукупність професійних та особистісних якостей спеціаліста, що дозволяє досягти якісних результатів в процесі навчання та виховання. В.Пасічник наголошує на тому, що професійна компетентність вчителя фізичного виховання є інтегрованим показником, яке об'єднує світоглядні позиції особистості та професійні якості (знання й уміння) у реалізації оздоровчо-профілактичних, діагностично-прогностичних, навчально-розвивальних, методичних, виховних, комунікативних, організаційно-педагогічних, контрольних, просвітницьких аспектів його діяльності та постійного самовдосконалення. Дослідник слушно зауважує, що професійна компетентність формується під час набуття вчителем педагогічного досвіду і постійної праці над удосконаленням своєї фахової підготовки. Таке уявлення про сутність досліджуваного явища в цілому відповідає поглядам одного з авторів цієї розвідки, який під професійною компетентністю викладача вищої військової школи розуміє «інтегральний показник його готовності до розв'язання освітньо-наукових завдань на основі ґрунтовних фахових і психолого-педагогічних знань, умінь, досвіду, культури педагогічного спілкування, етики та естетики педагогічної діяльності в умовах ВВНЗ» [2, с.35].

Розвиток професійної компетентності викладача ФВСФП є перманентним процесом, що має на меті постійне підвищення фахових знань, відпрацювання фахових умінь і навичок, збагачення досвіду організації процесу фізичного вдосконалення курсантів (слухачів) у ВВНЗ.

У структурі професійної компетентності викладача ФВСФП особливе місце займає методична компетентність, під якою розуміємо здатність системно та якісно вирішувати освітньо-виховні завдання в єдності різних видів діяльності (навчально-методичної, науково-методичної, організаційно-методичної та експертно-методичної). Методична компетентність формується у процесі багаторівневої науково-педагогічної діяльності викладача ФВСФП, спрямованої на розроблення, опанування та впровадження сучасних технологій фізичного вдосконалення курсантів (слухачів) ВВНЗ.

Концептуального значення у визначенні теоретичних засад удосконалення методичної компетентності викладачів ФВСФП набувають праці вітчизняних і зарубіжних дослідників Т.Загривної, І.Гропуло, Т.Кочарян, Н. Кузьминої, В. Шаган та ін.

Н.Кузьмина під методичною компетентністю розуміє володіння викладачем різними методами навчання, знання психологічних механізмів засвоєння знань та вмінь у процесі навчання [7, с.94]. Більш деталізоване визначення ключового поняття пропонує Т.Загривна. На думку дослідниці, методична компетентність викладача – це інтегральна характеристика його ділових, особистісних та моральних якостей, яка «відображає системний рівень функціонування методологічних, методичних знань, умінь, досвіду, мотивації, здібностей та готовності до творчої самореалізації в методичній та педагогічній діяльності в цілому» [4, с.74]. Інтегральний підхід до тлумачення методичної компетентності викладача застосовує В.Шаган: «це інтегральна професійно-особистісна характеристика педагога, яка виражена в його готовності виконувати усі необхідні функції та досягати високих результатів у педагогічній діяльності, реалізуючись в ній особистісно та професійно» [13, с.211].

Науковці мають різні погляди щодо структури методичної компетентності викладачів. Наприклад, Т.Кочарян виокремлює такі складові методичної компетентності викладача: професійні знання, професійні уміння, особистісні якості, які забезпечуються дидактичними,

організаційно-аналітичними та особистісними здібностями. В.Шаган запропонувала чотирьохкомпонентну структуру методичної компетентності викладача, що складається з когнітивного, праксеологічного, особистісного, мотиваційно-аксіологічного компонентів [13, с.213]. Російська дослідниця І.Гропуло обґрунтувала й розробила власну структуру, до якої увійшли ціннісно-мотиваційний, когнітивний, рефлексивний та функціонально-діяльнісний компоненти. Схожі компоненти у структурі методичної компетентності викладача вищого навчального закладу розглядає Н.Соловова [12, с.4]. Замість функціонально-діяльнісного компонента дослідниця виділяє технологічний та оціночний.

Отже на підставі проведеного аналізу порушеної проблеми дійшли таких висновків:

1. Впровадження компетентнісного підходу є важливим кроком на шляху модернізації вищої освіти в Україні, її переорієнтації зі змісту на результати освітньо-професійної діяльності тих, хто навчається.

2. Професійна компетентність викладача ФВСФП інтегрує набуті фахові та психолого-педагогічні знання, уміння, досвід, культуру педагогічного спілкування, етику та естетику педагогічної діяльності і таким чином забезпечує його готовність до розв'язання освітньо-наукових завдань.

3. Складовою професійної компетентності викладача ФВСФП є методична компетентність, яка реалізується в різних видах фахової діяльності (навчально-методичної, науково-методичної, організаційно-методичної, експертно-методичної), розвивається й поглиблюється у процесі неперервного науково-педагогічного пошуку, самоосвіти, самовдосконалення.

Виявлені нами розходження у поглядах на сутність методичної компетентності викладача, у підходах до її змістового наповнення свідчать про дискусійність порушеної проблеми, вказують на перспективність подальшого її дослідження, в тому числі з урахуванням специфіки методичної діяльності викладача ФВСФП, системного характеру вдосконалення методичної компетентності в умовах ВВНЗ.

Література

1. Андрущенко В.П. Модернізація моделі педагогічної освіти відповідно до викликів XXI століття / В. П. Андрущенко, В. І. Бондар // Вища освіта України. – 2009. – № 4. – С. 17–23.
2. Вітченко А.О. Компетентнісний підхід до підготовки викладача ВВНЗ / А. О. Вітченко, А. Ю. Вітченко // Вісник Національного університету оборони України. – 2012. – № 5 (30). – С.33–37.
3. Гершунский Б.С. Философия образования : учеб. пособ. / Б. С. Гершунский. – М.: Московский психолого-социальный институт, 1998. – 432 с.
4. Загрянная Т.А. Научно-методическая компетентность как основа качества профессиональной подготовки будущих учителей // Перспективы развития образования взрослых в России: Культура. Общество. Человек. – Материалы Международной научно-практической конференции 18-19 мая 2005 года. В 2-х книгах. Книга вторая: Человек. – СПб.: ГНУ ИОВ РАО, 2005, – С. 71–76.
5. Зимняя И.А. Общая культура и социально-профессиональная компетентность человека / И. А. Зимняя // Высшее образование сегодня. – 2005. – № 11. – С. 14–20.
6. Кремень В.Г. Вступне слово президента АПН України / В. Г. Кремень // Реалізація європейського досвіду компетентнісного підходу у вищій школі України : матеріали методол. семінару. – К. : Пед. думка, 2009. – С. 3–4.
7. Кузьмина Н.В. Профессионализм личности преподавателя и мастера производственного обучения / Н. В. Кузьмина. – М. : АПН, 1990. – 149 с.
8. Луговий В.І. Реалізація принципів і пріоритетів Болонського процесу у вищій школі України: час дискусій і час дій / В. І. Луговий // Педагогіка і психологія. – 2009. – № 1. – С. 5–17.
9. Національний освітній глосарій: вища освіта / авт.-уклад. І. І. Бабин, Я. Я. Болюбаш, А. А. Гармаш й ін.; за ред. Д. В. Табачника і В. Г. Кременя. – К. : ТОВ «Видавничий дім «Плетяди», 2011. – 100 с.
10. Проект Національної стратегії розвитку освіти в Україні на 2012–2021 роки. – К., 2012. – 32 с.
11. Професійна педагогічна освіта : компетентнісний підхід : монографія / за ред. О.А. Дубасенюк. – Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2011. – 412 с.
12. Соловова Н.В. Методическая компетентность преподавателя вуза / Н. В. Соловова // Вестник Российского государственного университета им. И. Канта. – 2010. – № 3. – С. 52–59.
13. Шаган В.С. Модель психолого-педагогической поддержки развития профессиональной компетентности преподавателя / В.С. Шаган // Гуманизация высшего профессионального образования: сб. науч. тр. регион. науч. интерактив. конф. – Магнитогорск: МаГУ, 2007. – С. 210–214.

*Vitchenko A. A., doctor of sciences, professor
Glazunov S.I. PhD., assistant professor*

THEORETICAL BASIS OF IMPROVEMENT OF METHODOLOGICAL COMPETENCE OF TEACHERS OF PHYSICAL EDUCATION AND SPECIAL TRAINING

Article is devoted to the problem of improving the professional competence of teachers physical training of military educational institutions. The authors reveal the essence of competence approach to the training of specialists with higher education, determine the theoretical basis of improvement of methodical competence of teachers of physical training. Methodological competence of teachers of physical training is defined as the integral index preparation of the expert, which combines educational, scientific, sports activities and provides performance educational and training objectives, personal development and self-improvement of the teacher. Improve the system of methodical competence should allow teachers of physical training to master modern methods and techniques of physical training personnel, to study experience of physical training of students, build capacity to critically evaluate pedagogical theory and practice, to develop own methods of physical development of students and to introduce them.

Keywords: competence approach, professional competence, methodical competence of teachers of higher military educational institutions.